

שימוש בצילומים, סרטונים והקלטות של נעדרים / חטופים / קורבנות

24.10.2023

הסוגייה

מיזמים חברתיים שונים מבקשים להשתמש בחומרים שונים (כמו צילומים, תמונות, סרטונים והקלטות) בהם מופיעים חטופים, נעדרים או קורבנות של המלחמה, לקידום מטרות ציבוריות כמו הסברה, חינוך, תיעוד, תרומות והתרמות, תיאום וחיבורים שונים, ועוד. לשימוש בחומרים כאלה יש היבטים משפטיים שונים, לרבות היבטים של זכויות יוצרים (אם כי בדרך כלל מדובר ב"שימוש הוגן", מותר. להרחבה, [ראו כאן](#)) וכן היבטים שעניינם הגנה ואזהרה לצופים, במקרה של תכנים גרפיים קשים לצפייה (לעניין זה בדרך כלל ניתן לפתור את הסוגייה באמצעות סימון או הודעה מקדימה, שמדובר בתוכן קשה לצפייה). במסמך קצר זה נבחן את היבטי הפרטיות בלבד.

מקור החומרים מגוון: רשתות טלוויזיה שונות, צילומים ישראלים-רשמיים (למשל של כוחות הביטחון), צילומים שפורסמו ברשתות חברתיות לפני האירועים, צילומים שהחטופים או קורבנות צילמו בעצמם בזמן האירוע, צילומים ממצלמות של המחבלים, או מקורות אחרים.

האתגר: בהתייחס להיבטי שמירה על פרטיות, האם מותר להשתמש בחומרים, ואם כן, איך לעשות זאת תוך שמירה על פרטיות הנפגעים ועל כבודם?

תחום המסמך: המסמך הזה מתייחס לשימוש לא מסחרי בחומרים בהם מתועדים, בצילום או בהקלטה, נפגעים וקורבנות של האירועים. המסמך מתייחס לשימוש בחומרים אלה על ידי אנשים פרטיים, ארגונים ועמותות לטובת הציבור. אנו לא דנים כאן בשימוש של רשויות המדינה בחומרים כאלה ולא בשימוש בהם למטרות עסקיות או מסחריות. המסמך מציג את המסגרת המשפטית בלבד. מטבע הדברים, יש הרבה מצבים מורכבים ונסיבות מיוחדות. המסמך לא מתיימר להתייחס לכל מצב כזה, אלא מציג עקרונות כלליים, ואינו תחליף לייעוץ פרטני: אם יש ספק, פנו לעורכי דין – למיזם שלנו או לעורכי דין אחרים.

מסמך זה נועד לידע והדרכה כלליים בלבד. הוא עוסק בסוגיות מורכבות ואינו מיועד להיות עצה משפטית. מחבריו אינם נושאים באחריות להסתמכות על האמור בו בלא לקבל ייעוץ מקצועי מעורך-דין מיומן בתחום.

מי אנחנו: אנחנו קבוצה של כשלושים משפטנים ומשפטניות שעוסקים בתחומי הקניין הרוחני, פרטיות ואינטרנט, מהאקדמיה ומהפרקטיקה, שפועלים כדי לסייע בייעוץ משפטי ראשוני למיזמים חברתיים, לא מסחריים, שמבקשים לקדם פעולות חברתיות בזמן המלחמה, לטובת אזרחי ישראל. אנו פועלים בהתנדבות. פירוט חברי וחברות הקבוצה נמצא [כאן](#).

פנו אלינו: אנו זמינים לשאלות בנוגע למסמך זה בפניה בדואר אלקטרוני – 101@law.co.il.

כללי: הזכות לפרטיות והפגיעה בה

לכל אדם יש זכות לפרטיות. הזכות מוגנת בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ובחוק הגנת הפרטיות. החוק לא מגדיר מהי הפרטיות, אבל כן מפרט כמה מצבים שהם פגיעה בפרטיות. בין היתר, צילום אדם ברשות היחיד, פרסום של צילום ברשות הרבים אם הצילום משפיל או מבזה, או שימוש בצילום שלא למטרה שלשמה הוא נוצר או נמסר מלכתחילה.

אחד המצבים של פגיעה בפרטיות, שנוסף לחוק בשנת 2011 בעקבות גלי פיגועים, רלוונטי במיוחד למלחמה הנוכחית. לפיו, אין לפרסם צילום של מי שנפגע באירוע, כמו פיגוע טרור, מלחמה או האירועים הקשים שהיו ב-7.10.2023, אם הצילום עלול להביך (שידור ישיר – פטור, אבל לא זה המצב שבו מדובר במסמך זה). החוק לא מגדיר מהי "מבוכה", אבל אין מקום להתפלפל פה: המבחן המוסרי פשוט מאוד: האם אנו בטוחים שהאדם המצולם היה מסכים לכך? בידקו את עצמכם. האם היית רוצה שצילום שלך, או של מישהו יקר לך, אם ניקלע חס וחלילה למצב כזה, יתפרסם? החוק מתייחס למצב נוסף שהוא פגיעה בפרטיות – "פרסום ברבים של תצלום גופת אדם גלויה, באופן שניתן לזהותה", בחריגים מסוימים.

במילים אחרות, החוק קובע שלאדם יש פרטיות במצבים קשים מהסוג שאירע בראשית המלחמה, ב-7.10.2023.

נציין, ששימוש בלתי מורשה בצילומים או הקלטות של אנשים, גם אם אינם משקפים מצבי קיצון, פגיעה או מוות, עלולים לפגוע בזכות לפרטיות של האדם שמתועד בהם. למשל אם השימוש בהם חורג מהמטרה שלשמה פורסם או נמסר הצילום לכתחילה. הכוונה, למשל, היא לצילומים מימי שגרה, כמו צילומים ברשתות החברתיות או צילומים מהרגעים שלפני האירועים (כמו צילומים ממסיבת NOVA ברעים טרם חדירת המחבלים אליה). החשש הוא שפרסום בלתי מורשה של החומרים יחשוף מידע אישי על האנשים המתועדים, שאולי הם לא היו מעוניינים לשתף עם מעגלים אחרים. לעניין זה, יש להביא בחשבון גם את פרטיות האנשים המתועדים בחומרים שנוצרו לפני שנפגעו.

בשים לב לאופן בו המלחמה מסוקרת וחומרים שונים שמתועדים ומופצים, ייתכן שגם צילום של בתי קורבנות (למשל, במסגרת סיקור האסון והנזק שנגרם ליישובי העוטף) או פריטים אחרים שעשויים להיחשב כפרטיים, עלול להיחשב פגיעה בקורבנות, בני משפחותיהם או צדדים שלישיים.

חשוב לשים לב שלעיתים קרובות, כאשר שאנו מפרסמים תמונה של נפגע, אפילו אם היא תמונה שמציגה אותו בחיים ובלי פגיעה, לעיתים כוללת עוד אנשים, וגם את פרטיותם יש להביא בחשבון.

אולם, האיסור על פגיעה בפרטיות בחוק לא מונע בהכרח פרסום, ולכן אינו סוף פסוק. ראשית, כאשר האדם מסכים לפרסום הצילום, הפרסום כבר אינו נחשב לפגיעה בפרטיות, והוא מותר. שנית, החוק קובע מצבים שבהם מותר לפרסם חומרים על אף הפגיעה בפרטיות של אדם, כדי להשיג אינטרסים חשובים אחרים, אלה הן ההגנות שהחוק מעניק למי שפוגע בפרטיות, בסעיף 18. נפרט לגבי הגנות אלו בהמשך המסמך.

לעניין ההסכמה

במצבים רגילים, דרך המלך לשימוש בחומרים שבהם מצולמים או מוקלטים אנשים אחרים, היא לפנות אליהם לפני השימוש, ולבקש את רשותם והסכמתם לשימוש המיועד. הנסיבות בהן עוסק מסמך זה אינן רגילות, ויש מצבים שונים ומגוונים. למרבה הצער, לא תמיד ברור מי המצולם (או מופיע בחומר המוקלט), האם חי, האם נעדר או חטוף. בהתאם, נתייחס לכמה מצבים עיקריים.

החוק קובע רק שהסכמה צריכה להיות "מדעת, במפורש או מכללא", אבל לא מפרט. "מדעת" – פירושו informed consent, כלומר, הסכמה שמי שנתן אותה מודע לכך שהוא/היא נותנים את ההסכמה וקיבלו לידיהם את המידע הרלוונטי כדי לגבש הסכמה זו, בנוגע למידע הפרטי ולמטרת השימוש בו ולפרסומו. חשוב שהאדם שמבקשים לפרסם את התיעוד שלו או שלה (צילום, הקלטה וכדומה) יידע מה מבקשים לעשות עם התיעוד: איפה ובאיזה אופן הוא יופץ ולא יזו מטר, כדי שיוכלו להחליט אם להסכים; חשוב שהאדם יסכים מרצון חופשי – ללא הפעלת לחצים. אין דרך מיוחדת להסכמה: אפשר שהיא תהיה בכתב, היא יכולה להיות מתועדת בצילום או בהקלטה, וגם בעל פה.

- אם האדם המתועד (בצילום או הקלטה) חי, ידוע מיהו, והוא או היא יכולים להסכים בעצמם – זו דרך המלך. לעיתים מהנסיבות אפשר להסיק שהאדם מסכים לפרסום הצילום. במקרים אחרים, יש לבקש הסכמה של האנשים עצמם.
- אם המצולם/המוקלט הוא קטין, ויודעים מיהו, צריך לבקש את הסכמת ההורים או האפוטרופוסים. ככל שהקטין מבוגר יותר, כדאי לבקש גם את הסכמתו שלו.
- אם האדם המתועד נפטר, בני המשפחה הקרובה (בן זוג, ילדים, הורים, אחים) יכולים לתת הסכמה לפרסום. החוק קובע מנגנון מסוים בעניין הזה: בני המשפחה יכולים להסכים לפרסום, אלא אם המנוח התנגד לכך בחייו, כלומר ביקש שלא יפרסמו צילומים שלו, או שאחד מבני המשפחה האחרים אינו מתנגד (סעיף 2א(ב) לחוק).
- כאשר האדם המתועד נעדר או חטוף, ולא ידוע אם חי או מת – יש לבקש את הסכמת המשפחה לשימושים בחומרים שמתעדים אותו. יש פה סיכון קטן, למשל אם האדם חי (כפי שיש לקוות), ובדיעבד יכעס על השימוש. ראו אמצעים מוצעים בעניין הזה בהמשך.
- כאשר לא ידוע מיהו האדם שנפגע וכיצד הושג הצילום – יש חשש ששימוש בחומר יפגע בפרטיות. פה צריך לבחון את הצילומים עצמם, ולנסות להבין את ההקשר. למשל, אם מדובר בצילום עצמי שאדם צילם בזמן אמת והעלה לרשת חברתית, אפשר להניח שיש פה הסכמה מכללא לשימושים האלה. כאשר מדובר בצילומים של החמאס, צריך להיזהר עוד יותר, שהרי הם לא נזהרו בכבוד הנפגעים בשום צורה.

בהיעדר אפשרות לקבל הסכמה

אם לא התקבלה הסכמה – משום שלא ידוע מי המצולם, או שלא ניתן היה לאתרו, או שלא ניתן היה לקבל את הסכמתו לשימוש המיועד, הבדיקה המשפטית עוברת להגנות שיש בחוק, כלומר המצבים שבהם מותר בכל זאת לפרסם צילומים מהסוג שנדון פה.

החוק קובע שורה של הגנות ופטורים. חלקם מתייחס לגורמים רשמיים שונים ולדיווחים עיתונאיים, וחלקם כללי יותר. הפטורים וההגנות מבקשים לאזן בין הזכות לפרטיות של הנפגע לבין אינטרסים ציבוריים חשובים כמו חופש הביטוי, או פעולה ציבורית חשובה אחרת. החוק מנוסח באופן כללי, ואין התייחסות ספציפית למצב שבו אנחנו עוסקים, ולכן נדרשת פה פרשנות.

נציע כמה קווים מנחים לשיקול הדעת שלכם. – האם מותר להשתמש בצילומים:

- יש לברר מהי המטרה של הפרסום. למשל, שימוש בצילומים או חומרים אחרים שמכילים פרטים אישיים על אדם כדי לקדם עמדה לטובת שחרור נעדרים, הסברה, גיוס תרומות, או מטרה אחרת. ככל שהמטרה קשורה יותר להגנה על האדם שמתועד בחומרים, למשל פעולה לקידום שחרורם של חטופים, אפשר לומר שלמי שמשתמש בחומרים יש חובה מוסרית או חברתית לעשות כך (וזו הגנה לפי אחד מסעיפי החוק). ככל שהמטרה רחוקה יותר מפעולות כאלה, כדאי לבחון להגנות אחרות.
- השימוש צריך להיות "תם לב". גם מונח זה לא מוגדר בחוק, אבל שוב, כאשר המטרה היא לפעול לטובת הנפגעים, יש להניח שמדובר בשימוש תם לב.
- החוק קובע הגנה נוספת, כללית, כאשר בפרסום החומרים יש "עניין ציבורי המצדיק אותה בנסיבות העניין". שימו לב: "עניין ציבורי" – הכוונה איננה למה שמעניין את הציבור, אלא "עניין" במובן של אינטרס ציבורי. לכן, פרסום צילום רק משום שמדובר בצילום מעניין אינו מספיק. מי שמבקש להשתמש בצילום כזה צריך להיות מסוגל להסביר איך הצילום מקדם את המטרה הציבורית.
- כאשר מקור החומרים המצולמים או מוקלטים הוא באמצעי תקשורת ישראלי מוסדר – כמו ערוצי הטלוויזיה או אתרי חדשות מרכזיים באינטרנט – אפשר להניח שהם בדקו את נושא הפגיעה בפרטיות, אבל גם הם עלולים לטעות או להסיר את החומר בדיעבד. לכן, תמיד כדאי להפעיל שיקול דעת עצמאי בנוסף לכך.

לסיכום

שימוש בחומרים שבהם מתועדים נפגעים מאירועים כמו יומה הראשון של המלחמה, עשוי להיות רגיש מאוד – לאנשים שמתועדים וליקיריהם. חיטבו על האדם המצולם, על בני המשפחה. מעבר לשיקולים שבחוק, יש רגישות אנושית פשוטה שצריך לגלות כלפיהם. בנוסף, יש פה גם היבטים של לוחמה פסיכולוגית. לכן, חיטבו היטב, ושיקלו את השיקולים הבאים. זו אינה רשימה של תנאים שצריך לעמוד בהם, אלא שיקולים שאנו מפרטים, שיסייעו לקבל החלטה נבונה.

- **נסיבות התיעוד** – האם סביר שהם בוצעו בידי מי שמתועדים בהם או בהסכמתם? אם יש הסכמה, של המצולמים או משפחותיהם, מה טוב, מותר להשתמש.
- מה הייתה **המטרה של התיעוד** ופרסומו מלכתחילה - למשל, צילומים של משתתפי המסיבה למטרות חברתיות שפורסמו לפני האירועים, או תמונות שפורסמו על ידי הנפגעים בהקשרים אחרים: במקרים כאלה, נראה שהשימוש הנוכחי בחומרים חורג מהמטרה המקורית שלהם, ולכן כדאי לנסות לבקש הסכמה של האנשים המתועדים או משפחותיהם, ורק אם אין אפשרות כזו, להסתמך על ההגנות שבחוק.
- **מאפייני הצילום עצמו** - האם הצילום חושף איברים פיזיים של המצולם? האם הצילום חושף את המצולם במצוקה או במצב שפוגע בו או בקרוביו? מוטב להימנע מפרסומים מהסוג הזה.
- **מאפייני השימוש ומטרותו** – האם מדובר בשמירה לצרכי תיעוד, העמדה לדין, הגשת תביעה, הגשה לבית המשפט, הפצה לקבוצה מצומצמת או מקצועית שיש לה צורך בתיעוד, או הפצה רחבה ללא כל מגבלה. יש לשאוף לצמצם את היקף הפרסום ולהתאימו למטרה המיידית.
- האם השימוש בתיעוד תורם במישרין להגנה על המצולם או לקידום אינטרסים שלו או של קרוביו? למשל, שימוש בצילום של נעדר כדי לנסות להשיג מידע על גורלו – תומך בשימוש, גם ללא הסכמה.
- בהיעדר אפשרות לקבל הסכמה, האם ניתן לומר שיש **אינטרס ציבורי** חשוב בשימוש האמור?
- האם מדובר בפעילות שאינה למטרת רווח שנעשית במסגרת אישית או קהילתית?
- באיזה הקשר אתם עושים את הפרסום והאם יש בו קידום אינטרסים אישיים או ארגוניים שאינם קשורים למצולמים?
- האם באמת נחוץ להשתמש בתיעוד כדי להשיג את המטרה הראויה? האם יש אמצעים אחרים, שפוגעים פחות בפרטיות?

- לבסוף מבחן המפתח המוסרי: שימו את עצמכם בנעלי הקורבן. האם הייתם רוצים שהצילום יתפרסם?

אם התשובה שלך חיובית, ואתה סבורה שיש צורך ממשי וחשוב להשתמש בחומר שמתעד את הנפגעים:

- דרך המלך היא לפנות ככל הניתן בבקשה לאדם המתועד, ולקבל הסכמה מדעת, מפורשת, מרצון חופשי לשימוש שלכם.ן.
- אם המצולם קטין – יש לפנות להוריו או לאפוטרופוסים.
- אם לא ניתן להגיע למצולם, למשל כי הוא חטופה או נעדרת, יש לבקש את הסכמת המשפחה הקרובה.
- אם המצולם נספה, יש לבקש את הסכמת המשפחה הגרעינית – בני זוג, ילדים, הורים, אחים, בסדר הזה.
- לפעמים, הצילום עצמו עשוי להעיד על הסכמה של המצולם לשימוש בו.
- אם מצאתם.ן את הנפגע או שיש הסכמה של משפחתו, הגבילו את השימוש למטרה מסוימת, לזמן מסוים, כבדו בקשה להסיר את הצילומים בהמשך. כבדו את המצולמים ואת קרוביהם.

בהיעדר הסכמה: אם זהות המצולם לא ידועה, או שלא ניתן לאתרו, אפשר לבחון הגנות למשתמשים:

- האם יש חובה מקצועית, מוסרית, חברתית או ציבורית לפרסם את הצילום? למשל, בין היתר, אפשר לשקול את מטרת הפרסום ואת מידת הקירבה שלכם לנפגעים שמתועדים בחומרים בהם אתם רוצים להשתמש.
- האם יש אינטרס ציבורי ממשי לפרסם את הצילומים? למשל, פעולה למען שחרור חטופים, פעולת הסברה דחופה, גיוס תרומות למען הנפגעים.
- אם פניתם באופן מפורש לקבל הסכמה מאת האנשים המתועדים בחומר, או בני משפחתם – וסורבתם, או שבקשתכם התקבלה אצלם ולא זכתה למענה כל, בנסיבות הנדונות כאן ראוי שלא לנסות להסתמך על ההגנות בדין, ולהימנע מפרסום או שימוש בלתי מורשה.

וגם אם יש הסכמה, כדאי לנקוט זהירות:

- האם אפשר להשיג את המטרה בלי צילומים מזעזעים? בלי חשיפה אינטימית?

- מוצע לטשטש איברים מוצנעים שנחשפים בצילום, ולשקול לטשטש פרטים אחרים, לפי העניין.
- כאמור, סוף דבר הוא גם תחילתו של הדיון: כבדו את המצולמים שנפגעו ואת משפחותיהם, אל תעשו דבר שלא הייתם מסכימים לו בעצמכם.

מחברי המסמך:

פרופ' מיכאל בירנהק, הקליניקה לפרטיות, אוניברסיטת ת"א
ד"ר עדי גילת, הירש-פלק עורכי דין

העירו הערות:

עו"ד עמית אשכנזי
עו"ד טוני גרינמן
עו"ד נועה דיאמונד, הקליניקה לפרטיות, אוניברסיטת תל אביב
פרופ' מרים מרקוביץ ביטון, אוניברסיטת בר אילן
ד"ר דלית קן דרור פלדמן, אוניברסיטת חיפה
עו"ד חיים רביה, פרל כהן צדק לצר ברץ